

Levälahti, Minna 2022: Rec. av Maria Kautonen och Mikko Kuronen:
Uttalsinlärning med fokus på svenska. *Folkmålsstudier*, nr 60. S. 233–
236.

Maria Kautonen & Mikko Kuronen: Uttalsinläring med fokus på svenska. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2021. 216 s. ISBN 978-951-583-550-5.

Att kunna ett språk är att kunna kommunicera så att man blir förstådd. Interaktion och förståelse är grunden – och på den grunden bygger man ett mer idiomatiskt språk: man utvidgar sitt ordförråd, lär sig större grammatisk korrekthet, blir säkrare på stilistiska nyanser och övar upp ett mer inföddligt uttal. I andraspråks- och främmandespråksundervisningen har det dock inte lagts särskilt stor vikt vid uttalsinläring och träning i att få ett mer inföddligt uttal. En orsak är att språkdidaktiska aspekter sällan lyfts fram inom talspråksforskningen och att lärarna inte har tillräckligt stor kunskap om hur de ska lära ut uttal. Denna brist vill Maria Kautonen och Mikko Kuronen avhjälpa med boken *Uttalsinläring med fokus på svenska*. Samtidigt påpekar de att målet för uttalsinläringen i andraspråk inte behöver vara ett inföddligt uttal, men inlärarna har nytta av att få undervisning i uttal redan från början av sina språkstudier. Med hjälp av empiriska resultat visar författarna på vilket sätt uttalssvårigheter påverkar begripligheten och förståelsen.

Uttalsinläring med fokus på svenska är ett resultat av forskningsprojektet Fokus på uttalsinläring med svenska som mål- och källspråk som pågick 2015–2019 och finansierades av Svenska litteratursällskapet i Finland. Syftet med projektet var att skapa ny, forskningsbaserad kunskap om hur man lär sig uttal och hur man undervisar i uttal.

Kautonens och Kuronens insikter i ämnet bygger på både språkvetenskaplig forskning och erfarenhet av att undervisa i andraspråksuttal. Maria Kautonen är universitetslektor i språkpedagogik vid Östra Finlands universitet och Mikko Kuronen är docent i regional variation av svenskt uttal och universitetslektor i svenska vid Jyväskylä universitet. Förutom Kautonen och Kuronen medverkade Riikka Ullakonoja, Elina Tergujeff, Henna Heinonen, Hannele Dufva och Johanna Moilanen i forskningsprojektet, och deras forskningsresultat redovisas också i boken.

Boken är indelad i tre delar. Den första delen är en teoretisk genomgång av uttal och uttalsdrag, svenskt uttal samt uttalsinläring och faktorer som påverkar inläringen. Den andra delen presenterar resultat från forskning om uttalet av svenska bland andraspråkstalare. Därtill görs några jämförelser med studier i andra språk. Den tredje delen diskuterar vilken pedagogisk betydelse forskningsresultaten har och inom vilka delområden det behövs mer forskningsbaserad kunskap.

Författarna vill nå en bred målgrupp med sin bok, nämligen alla som är intresserade av andraspråksuttal och kanske i synnerhet språklärare,

språkforskare och universitetsstudenter. Boken lämpar sig väl som kurslitteratur på universitetsnivå och för språklärare som vill basera sin undervisning på den senaste forskningen. Även läromedelsproducenter kan ha stor behållning av boken.

Den som behöver fräscha upp sina kunskaper om uttal får också en gedigen introduktion i den första delen av boken. Genomgången går från centrala termer som fonologi och fonetik via exempel från olika språk till att ringa in svenskt uttal. Där sverigesvenskt och finlandssvenskt uttal skiljer sig i fråga om enskilda ljud, segment, tar författarna upp hur de uttalas i olika varieteter. Ordregistret skulle gärna ha fått vara mer omfattande för läsare som inte är så insatta i just den här terminologin. För den som har behov av att bläddra tillbaka i boken och se hur en viss term definieras eller vill läsa allt om ett visst begrepp rekommenderar jag därför sökfunktionen i e-boken eller pdf-versionen som finns tillgängliga på <https://www.sls.fi/sv/utgivning/uttalsinlarning-med-fokus-pa-svenska>.

Kautonen och Kuronen lyfter fram prosodin som en viktig del av uttalsinläringen. Oftast har språklärarna fokuserat på nya och svåra ljud, men författarna påpekar att forskningen ger stöd för att prosodi troligen är viktigare än segment för ett begripligt uttal. Prosodi inbegriper rytm, intonation, kvantitet, taltempo och röstkvalitet. I synnerhet rytmiska mönster, dvs. ord-, sats- och frasbetoning, påverkar andraspråksproduktionen.

För att nå ett mer inföddlikt uttal behöver man inte bara få kunskap om hur målspråket låter utan också reflektera över sitt eget förstaspråk för att inse vilka skillnader det finns i till exempel rytm. Detta kontrastiva perspektiv på uttal är oundvikligt när man diskuterar språkinläring. Författarna poängterar dock att jämförelser av målspråk och källspråk inte förklarar alla svårigheter man kan ha med andraspråksuttal. De faktorer som påverkar uttalsinläringen allra mest är visserligen inlärarens förstaspråk, men även förmåga att imitera uttal, vistelsetid i målspråksmiljö och motivation att lära sig ett målspråkligt uttal.

Kautonen och Kuronen anser också att begreppen standardspråk, regional varietet och dialekt har betydelse för uttalsmål vid andraspråksinläring. Beroende på syftet med språkinläringen kan en person vilja ha ett mer eller mindre standardnära uttal som mål. En inlärare i ett tvåspråkigt område vill kanske lära sig den regionala varietet som de svenskspråkiga på orten talar, medan en inlärare med sikte på arbete i Sverige eller samarbete med svenska kolleger kanske hellre har som mål att lära sig ett sverigesvenskt standardspråk.

Uttalsinläring med fokus på svenska passar utmärkt som handbok för undervisning i Finland eftersom läraren får stöd för att lära ut både finlandssvenska och sverigesvenska. I boken jämförelses uttalen utan att ta ställning till

vad som är bäst för inläraren att lära sig. Det som dock framkommer ett antal gånger är att forskningsrönen visar att det troligen är lättare att lära sig en finlandssvensk varietet än en sverigesvensk om inläraren har finska som förstaspråk. Både vokal- och konsonantsystemet är mindre komplext i finlandssvenskan än i sverigesvenskan. Även den finlandssvenska satsprosodin är lättare än den sverigesvenska, eftersom den har fler likheter med den finska.

I dag anses ett begripligt eller ett lyssnarvänligt uttal vara ett mer relevant mål än att ha ett uttal med minsta möjliga främmande accent, skriver Kautonen och Kuronen. Flera andraspråksforskare gör skillnad mellan begriplighet och förståelighet, vilket även Kautonen och Kuronen gör i denna bok. När de skriver om begriplighet syftar de på ”lyssnarens uppfattning om hur lätt det är att förstå talaren”, medan förståelighet syftar på ”lyssnarens faktiska förståelse” (s. 89), och de efterlyser mer forskning kring detta, inte minst för bedömningen av muntlig förmåga. De forskningsrön som presenteras i boken kan mycket väl användas i bedömningen av muntlig förmåga. Med tanke på mer systematiska språkprov där de muntliga färdigheterna ska bedömas ser författarna ett behov av mer forskning i lyssnaruppfattningar om andraspråksuttal, om vad som uppfattas vara begripligt och förståeligt, och även analyser av förhållandet mellan lyssnaruppfattningar och talets akustiska egenskaper.

Som lärare kanske man vill gå direkt till kapitlet om pedagogiska implikationer, och det kan man för all del göra, men för att få en djupare förståelse för betydelsen av de metoder som används i uttalsundervisningen behöver man läsa alla de övriga delarna av boken. De didaktiska råd som ges är väl underbyggda med de forskningsrön som presenteras i boken. Bland annat föreslår Kautonen och Kuronen en prioritetsordning för vilka svårigheter som bör beaktas och tränas i uttalsundervisningen (s. 178):

1. Drag som påverkar begripligheten och förståeligheten, särskilt prosodiska drag såsom betoning på ord- och satsnivån, men även nya ljud i målspråket.
2. Drag som är viktiga för allmän muntlig färdighet och kommunikativ kompetens, särskilt satsbetoning, intonation och drag som förbättrar flytet.
3. Drag som orsakar främmande accent, särskilt segmentuttal (också mindre avvikelser).

Den här prioritetsordningen motiveras med att det viktigaste på nybörjarnivå är att uttalet är förståeligt. Trots denna rangordning påpekar Kautonen och Kuronen att man inte ska skjuta upp den fonetiska inläringen i steg 3, för att

inlärarna inte ska bli tvungna att träna bort ett felaktigt uttal i ett senare skede av inläringen.

Efter att ha läst boken känns det självklart att det behövs explicit undervisning i uttal. Språkundervisningen har traditionellt inte fokuserat särskilt mycket på uttal, och två anledningar till att det fortfarande är så är att lärarna inte vill korrigera inlärarna medan de kommunicerar och att muntliga färdigheter inte testas i studentexamen. Därför uppskattar jag att författarna gång på gång understryker vikten av att basera språkundervisningen på forskningsrön. Flera studier har nämligen visat att när uttal undervisas explicit har det en positiv inverkan på inläringen, skriver Kautonen och Kuronen.

Minna Levälahti